

Dave Goulson

NÁVRAT ČMELÁKŮ

Od autora knihy *Divočina v zahradě*

KAZDA

NÁVRAT ČMELÁKŮ

Dave Goulson

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o., v roce 2021.

Nové sady 2,

602 00 Brno

www.knihykazda.cz

info@knihykazda.cz

tel.: +420 725 518 237

Elektronické vydání:

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o.

Všechna práva vyhrazena

Datum poslední aktualizace: září 2021

Formát elektronické knihy: EPUB

ISBN 978-80-7670-061-1

Vytvoření elektronické verze Drusala.cz, 2021

Papírové vydání:

Poprvé vyšlo pod názvem A Sting in the Tale ve Velké Británii v nakladatelství Jonathan Cape, součásti Penguin Random House, v roce 2013.

Copyright © Dave Goulson 2013

1. vydání Přeložila: Lenka Adamcová

Jazyková redakce: Radka Klimičková

Odborná redakce: Vojtěch Zavadil

Sazba: Viva Design s.r.o., Tábor

Obálka: Pavel Ševčík, www.sevadesign.cz

Ilustrace na obálce: Shutterstock / elenaterzi, Rushkina Antonina, Le Panda, Pavla aquarelle, wacomka

Tisk a vazba: Tisk Centrum s.r.o., Moravany u Brna, Česká republika

ISBN: 978-80-7670-044-4

Knihy lze zakoupit v knihkupectvích nebo se slevou 20 % přímo u nakladatele na www.knihykazda.cz.

Mému nejmladšímu synu Sethovi.

*Kéž má vždy možnost si na rozkvetlé louce užívat pohled na
čmeláky a včely a naslouchat jejich bzukotu.*

Úvod

Můj zájem o čmeláky a další druhy hmyzu se objevil v době, kdy mi bylo sedm let. Tehdy jsme se s rodinou přestěhovali z malého dvojdomku na rozrůstajícím se předměstí Birminghamu do malé vesnice jménem Edgmond v Shropshiru. Můj otec vyrostl v nedalekém tržním městě Newportu a coby učitel byl posedlý tím, aby jeho dva synové získali dobré vzdělání. Newport měl a stále má výborné gymnázium, které otec navštěvoval. Doufal, že tam nastoupíme i já a můj bratr, pokud dokážeme složit přijímací zkoušku.

V sedmi letech jsem se o školu moc nestaral, moc se mi ale líbil náš nový dům. Když se na to dívám zpětně, byl docela ošklivý, s vyrážkou kamenného obkladu na zdech a šerednou přístavbou s plochou střechou, ale malí kluci se o takové věci nezajímají. Dům však stál na samotě a měl mnohem větší zahradu, než na jakou jsem byl zvyklý. Měli jsme tam rozlehlé květinové záhony, jabloně a slivoně, jezírko, dvě prastaré dřevěné kůlny plné pavučin a obřích pavouků, z nichž mi běhal mráz po zádech, a dostatek místa, aby tam otec mohl na pěkném políčku pěstovat zeleninu. A co víc, dům byl na jedné straně otevřený do krajiny. Stačilo jen přejít hlavní silnici ve vsi, seskočit z kamenné zídky a byl jsem na rozsáhlém otevřeném prostoru s mohutným kaštanem, po němž jsem mohl lézt. Za horkých letních dnů pod stromem často stával mrzutý strakatý šedý kůň se sklonem ke kousání a kopání a máchal ocasem, aby

odehnal mouchy. Na tujícími po jeho pyramidách krémových a růžových květů. Záplava čmeláků a včel znamenala, že se květy v pozdním létě proměnily ve spoustu kaštanů, jimiž jsme s kamarády, schovaní v husté zeleni koruny stromu, bombardovali kolemjdoucí.

Můj otec se o květiny příliš nezajímal. Dovoloval mi ale pěstovat, co se mi líbilo, takže jsem si zasadil levanduli, komuli Davidovu (motýlí keř) a šantu kočičí, aby lákaly čmeláky a motýly. Na jeden ze starých dřevěných přístřešků jsem jako potravu pro mýry navedl zimolez a zasadil jsem samčí rostlinu vrby jívy, aby poskytovala včelám a čmelákům potravu brzy na jaře. Vybudoval jsem velkou skalku ze starých cihel, které jsem vybíral z polorozpadlých zemědělských staveb mezi poli a loukami a nosil je v ruksaku domů. Dole jsem nechal mezery, aby tam mohli hnízdit čmeláci, a vršek jsem osadil štírovníkem růžkatým kvůli květům pro včely a čmeláky a chutným listům pro housenky modráška jehlicového. Vykopal jsem větší jezírko a osadil ho čolky, koljuškami a všemi možnými dalšími živočichy z nedalekého vodního kanálu.

Vůbec netuším, kde se ve mně tohle všechno vzalo. Můj otec byl učitel historie, který dodnes dokáže odříkat pořadí anglických panovníků od Viléma Dobyvatele s daty jejich panování a určit stáří budovy podle tvaru jejích oken nebo ozdob. Dejte mu ale čmeláka a bude úplně bezradný (přestože jsem se ho v tomto směru pokoušel vzdělávat). Moje matka učila tělocvik, byla skvělá a dravě soutěživá v pálkované nebo s tenisovou raketou, ale bez sebemenšího zájmu o cokoli v přírodě. Nebyla vůbec nadšená z havěti jakéhokoli druhu a příšerně se bála pavouků. Musel jsem se tedy učit sám za pomoci celé řady přírodovědných atlasů a průvodců

divokou přírodou, jimiž mě rodiče nadšeně zásobovali; otec miloval knihy všeho druhu.

Jediným dospělým, o němž si vzpomínám, že mě v mých zájmech aktivně podporoval, byla slečna Scottová, učitelka na základní škole. Měla husté hnědé vlnité vlasy, byla malá, podsaditá a popudlivá, takže měla sklon vykřikovat povely a napomenutí. Se spolužáky jsme se jí zpočátku báli – naše předchozí učitelka byla milý, jemný typ, přesně jak si lidé učitelky na základní škole představují. Ale zanedlouho jsme pochopili, že se slečně Scottové vesele blýskají oči a že přísná maska, kterou si nasazuje, je opravdu jen maskou. A co víc, moc ráda nás brala ven, kde jsme hledali různá zvířata a hmyz. Ukazovala nám, jak se určují stromy podle listů a jak pokládat pasti na chytání brouků. Obzvláště nadšeně se máchala ve vodě. Podle mých vzpomínek to vypadá, že jsme chodili lovit do místního vodního kanálu každý den (a že pokaždé svítilo sluníčko). Naše třída byla brzy plná zavařovacích sklenic s pulci, bruslačkami, dravými larvami vážek, velkými potápníky, mnohonožkami, pavouky a mnoha dalšími živočichy. Larvu vážky jsem měl obzvláště v oblibě – to ošklivé, zavalité hnědé stvoření nehnutě leželo na dně sklenice a čekalo na krmení. Každý den jsme dovnitř hodili pulce nebo červa a se zvráceným zájmem pozorovali, jak se obličej larvy rozvinul do teleskopických klepet, jimiž popadla nic netušící kořist a sežrala ji.

Příští jaro se moje úsilí podporovat divoce žijící zvířata v zahradě začalo opravdu vyplácet. Všiml jsem si obrovských čmeláčích královen čerstvě probuzených z hibernace, jak se krmí na vrbě a plicníku. Tento hmyz přibližně sedm měsíců spal, zhruba od minulého července, takže jarní hostina, kterou jsem jim přichystal,

byla obzvlášť vítaná. Po nakrmení poletovaly čmeláčí královny nízko nad zemí a hledaly vhodnou díru, kde by si mohly vybudovat hnízdo. Všiml jsem si, jak královna čmeláka hájového zkoumá prostor pod jednou ze zahradních kůlen. Muselo se jí tam líbit, protože o několik týdnů později se objevily její menší dělnice, jež vyletovaly ven za potravou a vracely se po půl hodině zpátky s obřími koulemi jasně žlutého pylu na nohách. Celé hodiny jsem sedával a pozoroval je a uvědomil jsem si, že ruch v hnízdě se postupem času zrychluje a počet dělnic výrazně roste. O hnízdění v mých uměle vytvořených hnízdních komůrkách pod skalkou žádní čmeláci zájem nevykazovali.

S blížícím se létem se zahrada začala hemžit divokými tvory. Motýlí keř byl posetý malými babočkami kopřivovými a pavími oky, bělásky řepovými a zelnými, pestřenkami a čmeláky. Na hladině mého nového jezírka vedli své souboje bruslařky a vírníci a na vysoké kypreji vrbici rostoucí na jeho okraji se usídlilo i šídlo královské. Pozorně sledovalo veškerý ostatní létající hmyz, který by si mohlo chytit k jídlu tak, že se na něj vrhne ve vzduchu, a odhánělo všechny ostatní vážky, jež se pokusily proniknout do jeho prostoru. Dodnes mě ohromuje, jak rychle se v zahradě divocí tvorové objeví, pokud se jim dostane jen trochu podpory.

Jednou jsem po silné letní bouři s lijákem našel spoustu urousaných čmeláků zavěšených na mém motýlím keři a rozhodl jsem se je usušit. Naneštěstí pro čmeláky jsem byl zřejmě trochu moc mladý, abych dobře zvládal praktické záležitosti. Při zpětném pohledu by nejcitlivějším řešením bývalo bylo jemně je osušit matčíným fénem na vlasy. Já jsem ale místo toho letargické čmeláky zabalené do vrstvy hedvábného papíru položil na plotýnku

elektrického vaříče a zapnul ho na nízký stupeň. Byl jsem malý a brzy jsem se začal nudit při čekání, až se zahřejí, tak jsem odešel nakrmit své malé divoké píscomily. Na čmeláky jsem si bohužel vzpomněl až ve chvíli, kdy jsem ucítil kouř. Hedvábný papír vzplál a ubozí čmeláci uhořeli. Cítil jsem se strašně. Moje první výprava za záchranou čmeláků se změnila v katastrofickou pohromu. Nevěstilo to do budoucna nic dobrého – ale aspoň jsem se naučil, že existuje určitá horní teplotní hranice, za níž už čmeláci nejsou v pohodě. Jak se přesvědčíme později, podobný princip vysvětluje, proč je ve Španělsku jen málo čmeláků.

Byl jsem nadšeným fanouškem knih Geralda Durrella, zejména těch o jeho dětství na Korfu, kde sbíral všechny možné živočichy a choval je u sebe v pokoji. Choval sovy, hady a želvy – a co víc, nikdy nemusel chodit do školy (měl excentrického domácího učitele, který se víc zajímal o šerm než o algebru). Dokonce vlastnil i oslíka, který mu nosil všechny jeho pasti a zavařovací sklenice. S velkou závistí jsem se ze všech sil pokoušel jít v jeho stopách a snažil se vystačit s o něco všednější faunou Shropshiru. Naléhal jsem na své ubohé rodiče, aby mi dovolili chovat celou škálu domácích mazlíčků počínaje morčaty, králíky, křečky a myšmi. S bratrem jsme nemilosrdně otravovali rodiče, dokud nesouhlasili, že nám povolí psa, rozkošné černé štěně křížence labradora, které jsme s naprostým selháním představivosti pojmenovali Tečka podle bílé tečky, již mělo na zádech. Jak fenka rostla, tečka se brzy ztratila a jméno našeho miláčka tak občas působilo zmatení. Byl to ale nicméně neuvěřitelně jemný a tolerantní pes, který snášel naše nekonečné škádlení, a byl skvělým společníkem při našem skotačení v přírodě.

Poté co se okoukala novota mých tradičních domácích mazlíčků, pokračoval jsem s exotickými tropickými rybičkami, skokany, želvami nádhernými, užovkami a anolisy. Měl jsem vlastní pokoj s výhledem na velký kaštan a tuto místnost jsem naplnil podomácku vyrobenými bedýnkami a nádržkami, z nichž až na ta nejtupější stvoření všichni mí chovanci pravidelně utíkali. Moje užovky trávily víc času mimo své terárium než v něm. V zoufalství jsem se snažil víko přilepit lepicí páskou s nešťastnými následky: jednomu z hadů se víko přesto podařilo nadzvednout, pak se ale k pásce přilepil a ve snaze se vysvobodit skončil beznadějně zamotaný v kouli lepicí pásky. Trvalo mi hodiny, než jsem nebohou užovku rozmotal.

S pravidelnými hony na uprchlíky jsem se smířil a je docela možné, že v tom domě nějaká užovka někde pod podlahovými prkny žije dodnes.

K jednomu narozeninám jsem dostal malou zahradní voliéru, kterou jsem zaplnil andulkami a párem krásných křepelek čínských. Jako dospělý považuji chov ptáků v klecích za krutost (zejména chov velkých papoušků v malých interiérových klecích), ale jako chlapec jsem si s takovou útlocitností nedělal starosti. Moc rád jsem sedával ve voliére a ptáci mi poletovali kolem hlavy. Netrvalo dlouho a andulky se začaly pářit. Mohl jsem si vylepšovat kapesné prodejem přebytečných zvířat. (Křepelky také snášely spoustu vajíček, ale nikdy na nich neseděly.) Ptáčata andulek jsou úžasně ošklivá holá stvoření s neúměrně velkými hlavičkami. Normálně jim rychle naroste peří a začnou být o dost roztomilejší, ale jednomu ubohému ptáčeti se to nedařilo, a jak rostlo, zůstávalo stále téměř holé. Nakonec se pokusilo vylétnout z hnízda a spadlo jako kámen na zem. Nenechalo se odradit a vyšplhalo zpátky po pletivu za

pomoci zobáku a nohou a přidalo se k ostatním andulkám na nejvyšším bidýlku. Tu a tam se ten ubohý drobeček s plácáním drobných růžových křídel odhodlaně vrhnul do vzduchu a znovu žuchnul na zem. Žil asi půl roku, ale s příchodem zimy neměl moc šancí na přežití. Moji svěřenci měli povážlivě vysokou úmrtnost. Jednoho nedělního dopoledne byla matka v kuchyni a narychlo dodělávala jeden ze svých proslulých koláčů. (Byla vynikající, ale velmi tradiční kuchařka a vždy servírovala masitá jídla s bramborami a zeleninou následovaná těžkým horkým pudinkem, ovocným drobenkovým koláčem nebo lojovým nákypem s vaječnou krémovou polevou.) Asi jsem neměl co na práci a připltl jsem se jí do cesty, takže poznamenala, že akvárium v její ložnici naléhavě potřebuje vyčistit – sklo tak zarostlo řasami, že rybičky byly stěží vidět. Chvilí nato už jsem svědomitě drhnul sklo v akváriu, ruce ponořené vody, když tu máma zavolala: „Dave... Co to hoří? Nepálíš zase sirky, že ne?“ Než jsem začal čistit sklo, vytáhl jsem elektrické topné tělísko ve skleněném vodotěsném obalu a položil ho na dřevěný prádelník vedle. Nenapadlo mě vytáhnout ho ze zásuvky, a protože nebylo ponořené ve studené vodě, zahřálo se a propalovalo se do desky prádelníku. (Nikdy jsem nepochopil, jak mohla matka cítit kouř tak rychle na tak velkou vzdálenost.) Aniž bych o tom přemýšlel, zvedl jsem topné tělísko za kabel a hodil ho do akvária. Velmi horké sklo a studená voda samozřejmě netvoří úplně ideální kombinaci a kryt topení praskl, elektrické topné tělísko se dostalo do kontaktu s vodou a elektrickým proudem zabilo všechny moje rybičky. Zachvěly se v křeči ve vodě (naštěstí mě nenapadlo ponořit ruku do akvária, abych topení zase vytáhl), a než jsem topení odpojil ze zásuvky, byly všechny v podstatě mrtvé.

Podobných pohrom se odehrálo hodně. Možná nejtraumatičtější se týkala mých křepelek. Ta milá drobná stvoření cupitala po zemi ve voliére a sháněla si potravu. Sameček měl krásný černý hřbet, bílé skvrny na líci a docela okázalý chochol na hlavě. Samička byla méně výrazná, decentně zdobená tmavými skvrnami. Byli nerozluční a chovali se, jako by k sobě byli přilepení, a často se navzájem upravovali. Měl jsem je radši než andulky, které jsem nakonec vyhodnotil jako jednoznačně uvřeštěná, neotesaná a okázalá stvoření. (Můj názor možná ovlivňovalo surové klování, které mi uštědřovaly pokaždé, když jsem s nimi musel nějak manipulovat.) Shropshire je v zimě studená oblast, jak zjistila moje holá andulka. Je to daleko od ohřívajícího vlivu moře a často zde bývají nejnižší noční teploty v Anglii. Po jedné obzvlášť studené noci jsem šel brzy ráno ven nakrmit ptáky ve voliére a překvapilo mě, když jsem uviděl, jak andulky útočí na křepečky. Obě křepečky se potácely na zasněžené zemi a na každé z nich seděly dvě nebo tři andulky, které jim nemilosrdně trhaly peří svými vroubkovanými, zahnutými zobáčky. Vtrhnul jsem dovnitř a andulky odehnal. Ubohé křepečky nebyly schopné stát, ale jinak byly živé. Zvedl jsem je, každou v jedné ruce, a vzal jsem je domů. Na kuchyňské podlaze se ukázalo, co mají za problém. Pokaždé když se pokusily vstát, svalily se na zem. Podrobnější průzkum ukázal, že nemají žádné prsty na nohou. Oběma jim v noci umrzly a prostě odpadly. Nohy jim teď končily pahýly zcela nepoužitelnými ke stání nebo chůzi. Plný úzkosti jsem nevěděl, co dělat. V návalu zoufalství jsem se jim snažil vyrobit protézy z plastelíny a sirek, ale k ničemu to nevedlo, tak jsem ptáky stále zápolící se svými novými protézami uložil do kartonové krabice s trochou krmení a šel jsem do školy.

Když jsem přišel domů, situace se nezlepšila. Ptáci se nenaučili používat své nové nohy z plastelíny a sirek ani jim zázračně nedorostly prsty. Jen tam tak leželi a vypadali ještě víc uboze. Začala mi docházet krutá realita: moje křepelky se neuzdraví. Není možné je zachránit. Cítil jsem se strašlivě provinile, že moje holá andulka pravděpodobně umrzla, a bylo jasné, že by bývalo bylo laskavější zařídit jí rychlou smrt. S tímto na paměti jsem se rozhodl, že existuje jen jediné řešení.

Nedokážu si vzpomenout, proč jsem se nerozhodl požádat o pomoc rodiče, aby vzali ubohé ptáky k veterináři. Rychlá uspávací injekce by byla tím nejcitlivějším řešením, ale malí kluci nepoužívají logiku. Místo toho jsem vzal z kůlny tátovu sekerku. Byla to klasická sekera pro dospělé, pro mě v té době příliš velká. Vzal jsem křepelky na dolní konec zahrady a položil je vedle sebe na travu. Vymyslel jsem, že by bylo nejlepší vyřešit je obě najednou, než napřed jednu, aby se na to ta druhá musela dívat. Ležely tam, dívaly se na mě, oči stále jasné, a neúčinně hrabaly pahýly nohou. Zvedl jsem sekeru, napřáhl se a rázně s ní máchnul. Sekera se zabořila do trávníku těsně před zobáky polekaných, ale jinak nezraněných ptáků. Měl jsem v úmyslu jednou ranou oběma useknout hlavu. Nakonec se mi podařilo vytáhnout sekeru ze země a zkusil jsem to znovu. Úspěšně! Víceméně. Neusekl jsem ptákům hlavy, ale čistě jsem je rozpůlil, výsledný efekt ale byl stejný. Vykopal jsem malou díru vedle své skalky a pohřbil jsem tam křepelky vedle sebe, jak strávily celý svůj život.

A mohl bych pokračovat. Mohl bych zmínit nepěkný osud mého axolotla nebo svůj zpackaný pokus o korektivní chirurgický zákrok na vážně zraněném havranovi. Postačí ale uvést, že stát se jedním

z mých domácích mazlíčků byla nebezpečná záležitost. Společně se shromažďováním rozmanitého souboru živých tvorů se ze mě stal nadšený sběratel. V rozpacích musím přiznat, že to začalo ptačími vejci. V sedmdesátých letech to byl mezi chlapci na anglickém venkově velmi rozšířený koníček. Mnozí moji kamarádi sbírali vajíčka a soupeřili jsme mezi sebou, kdo sežene neobvyklé exempláře. Táta mi ukázal, jak vajíčka vyfukovat. On sám je jako chlapec sbíral v těch samých živých plotech, které jsem nyní prohledával já. Vejce se vyfukují tak, že se na jejich obou koncích otáčením špendlíku a současným tlakem na skořápku udělá malá dírka. Na jednom konci se do dírky foukne, což obsah vajíčka vytlačí ven protilehlou dírkou. Se slepičími vejci to jde docela snadno, ale u drobných, bílo-hnědě strakatých vajíček střízlíka je to neuvěřitelně obtížné. Mým cenným exemplářem bylo vejce labutě velké. Když jsme jednou byli s kamarády Lesem a Markem (neboli „Buttem“, jak jsme mu říkali z důvodů dávno zapomenutých) venku u vodního kanálu na vajíčkách, zmerčili jsme vejce ležící v opuštěném hnízdě v rákosí na protějším břehu. Ostatní se už dávno vylíhla a rodiče ani labutí mláďata nebyli nikde v dohledu. Bez váhání jsme odhodili svetry a trička s vědomím, že kdo se tam dostane první, vyhraje poklad. Butt a Les si začali stahovat džíny, já ale skočil do vody napůl oblečený a předběhl jsem je. Vejce bylo uvnitř zkažené. Když jsem do něj zatlačil špendlík, ven vystříkl proud krémovitého, hrudkovitého maglajzu a pocákal mi obličej. Puch to byl neskutečný. Vyfouknout zbytek bylo nezapomenutelné martyrium, při němž mi nakonec pomohl můj trpělivý otec, protože já jsem z toho zápachu celý zezelenal. Ještě poměrně smrduté vejce bylo nakonec umístěno na čestné místo uprostřed výstavní vitríny na stěně v mém pokoji.

Současní čtenáři z toho všeho budou zděšeni. Sběratelé vajíček stojí v sociální hierarchii jen malý krůček od sériových vrahů. (Abych byl spravedlivý, ve skutečnosti se domnívám, že v jistém smyslu to sérioví vrazi *jsou*.) Je pravda, že většina vajíček byla ve chvíli, kdy jsem je sebral, živá, tedy až na to labutí. Neospravedlňuji sbírání vajíček; svým třem synům bych to zcela určitě nedovolil. Ale jak jsem trávil dny sháněním vajíček, hrozně moc jsem se toho dozvěděl o přírodopisu. Pokaždé jsme z hnízda brali jen jedno vejce a snažili jsme se hnízdo co nejmíň porušit. To samozřejmě není žádné ospravedlnění. Sbíráání vajíček extrémně vzácných ptáků je jednoznačně odporný zločin a jsem rád, že se mi nikdy nepodařilo najít nic obzvlášť vzácného. Někdy si ale myslím, že jen velmi špatně dokážeme udržet náhled na své činnosti i na činnosti druhých. Kolik lidí například proklíná sběratele vajíček a současně nechávají své kočky pohybovat se volně venku? (Domácí kočky každoročně zabijí miliony ptáků a drobných savců.)

Od vajíček jsem přešel ke sbírání hmyzu. Začal jsem s motýly. Moje matka, Bůh jí žehnej, z toho nebyla nadšená, ale přesvědčil jsem ji, že od každého druhu chytím jen jednoho samečka a samičku a nezpůsobím tak příliš velkou škodu. Pro začátek své sbírky jsem si od jedné motýlí farmy v Dorsetu zvané Worldwide Butterflies koupil mrtvého, ale velmi krásného otakárka fenyklového. Dorazil v papírové obálce uvnitř malé lepenkové krabičky, kterou jsem otevíral s velkým nadšením. Nečekal jsem ale, že exemplář nebude „hotový“. Měl složená křídla a nebyl propíchnutý špendlíkem. Pokoušel jsem se křídla rozevřít, aniž bych věděl, že se suchým motýlem to není možné: jsou neuvěřitelně křehká a jemná. Křídla se s většinou nožiček ulomila, když jsem se je neobratně pokoušel

naaranžovat do pohledné pozice. Zůstala mi tak velmi smutná hromádka tělesných částí. Byl jsem zklamaný, brzy se mi ale podařilo získat z druhé ruky knihu *Studying Insects* od E. B. Forda, kde se vysvětlovalo, co jsem udělal špatně. Aby bylo možné přišpendlit motýla s rozevřenými křídly krásně symetricky, jak jsou vždy vystavováni v muzeích, musí být čerstvě zabítý. Pokud je suchý, je nutné ho nejdříve „povolit“ tak, že ho na pár dní (ne déle, protože jinak zplesniví) vložíme do nádoby s vlhkým hedvábným papírem. Když motýl zvlhne a změkne, je možné ho opatrně přišpendlit a naaranžovat do jakékoli požadované pozice. Jakmile znovu vyschne, zůstane v této pozici navždy, pokud znovu nezvlhne.

Kniha *Studying Insects* také vysvětlovala, jak si vyrobit nádobu na zabíjení. Dno velké zavařovací sklenice se pokryje nadrcenými listy vavřínu (bobkového listu). Nadrcené listy uvolňují kyanid, který silně a sladce voní po marcipánu (přestože jsem věděl, že je jedovatý, nemohl jsem si pomoci, abych si tu a tam nepřičichl). Pár minut v takové sklenici stačí, aby motýla poslalo do trvalého spánku.

Zkusil jsem si také vyrobit síťku na motýly z drátěného ramínka na šaty a matčiných punčoch, ale to bylo beznadějně. Bez sítě však nešlo téměř nic chytit. Nakonec jsem objevil adresu společnosti jménem Watkins & Doncaster se sídlem v Hawkhurstu v Kentu. Sami sebe označovali za „dodavatele entomologického vybavení“. Napsal jsem jim a za pár dnů jsem poštou obdržel jejich katalog.

To byl klíčový okamžik v mém životě, bod zvratu, poněmž jsem se už nikdy neohlížel zpátky. Právě jsem dorazil domů ze zápasu mini-ragby, tuším, že mi bylo tak osm let. Byl jsem celý zablácený, a tak jsem si katalog vzal s sebou, že si ho prohlédnu ve vaně. Katalog firmy Watkins & Doncaster byla ta nejúžasnější věc, kterou

jsem kdy viděl. Byl tlustý a jedna stránka za druhou obsahovala ilustrace těch nejúžasnějších propriet: sítí na hmyz, sítěk do vody, krabiček, klecí, trubiček, zvětšovacích skel, Malaiseho pastí, mikroskopů, napínadel na motýly, pastí na mýry, exhaustorů, krásných mahagonových skříněk na hmyz. Na konci byla část týkající se preparování zvířat, která obsahovala takové věci jako lžičku na odstraňování mozku, pilky na kosti a širokou škálu skleněných očí. Byl jsem ohromený, fascinovaný. Objevil jsem celý nový svět. Navíc to znamenalo, že existuje spousta lidí, jako jsem já! Chtěl jsem si koupit víceméně všechno, co katalog nabízel, kapesné mě ale výrazně omezovalo v tom, co jsem si mohl dovolit. Mým prvním nákupem byla nakonec velká, profesionální síťka, která mě stála 16 liber, pro osmiletého kluka celé jmění, a já na ni byl ohromně hrdý. Byla téměř tak vysoká jako já, měla silnou mosaznou rukojeť, tuhý kovový rám a jemnou, velmi hlubokou černou síťku. S ní jsem měl pocit, že dokážu chytit téměř cokoli.

Moje sbírka motýlů se pomalu rozrůstala, stejně jako moje sbírka knih o motýlech a dalších druzích hmyzu. Mým prvním úlovkem byla značně ošuntělá babočka bodláková s křídly potřhanými dlouhou migrační cestou z Maroka. Brzy nato jsem přidal okáče lučního, běláška řepového a běláška zelného, okáče lipnicového, okáče pýrového, babočku kopřivovou, babočku admirála, modráška jehlicového a babočku paví oko. Krása těchto tvorů mi dodnes bere dech. Stále ještě mám tyto exempláře v horní zásuvce skřínky na hmyz, kterou jsem si před třemi desetiletími mohl dovolit pořídit. Naučil jsem se také hledat vajíčka a housenky, což znamenalo zjistit, čím se housenky živí, a také jak určovat rostliny. S trochou péče je snadné z housenek vychovat dospělé motýly, čímž člověk získá

krásné čerstvé exempláře do sbírky a zbytek může pustit. Nashromáždil jsem obrovské množství informací.

Od motýlů jsem své zájmy rozšířil na můry. Většina můr létá v noci a chytají se dvěma obecně rozšířenými přístupy. Jedním z nich je „na sladké“. Znamená to svařit fantastický nápoj z melasy, piva, hnědého cukru, vanilkové esence, rumu nebo brandy a v podstatě čehokoli dalšího, co kdo chce, pokud to přispěje k opojnému aromatu. Každý sběratel můr má vlastní supertajný recept, nebo to tak aspoň vypadá. Ať je to směs čehokoli, výsledkem by měla být hustá tekutina, jež má tak silné aroma, že člověku na padesát kroků vžene slzy do očí. Za soumraku se pak natře na sloupky plotu nebo na kmeny stromů. Účelem je, aby můrám vůně připadala neodolatelná a přiměla je přistát a napít se cukrového sirupu. Beznadějně se opijí alkoholem, pak tam strnulé sedí a nadšený sběratel můr se po nich může vrhat. Zasmradil jsem celý dům při každém vaření různých variant a spotřeboval jsem většinu mámina cukru, melasy a koření a spoustu tátova alkoholu. Výsledky pro mě byly zklamáním. Jediní tvorové, které to podle všeho neustále přitahovalo, byli škvoři. Někdy se mi jich v záchvatech žravosti po cukrových nátěrech hemžily celé stovky. Sotva kdy se objevila nějaká můra. Připadalo mi také poněkud psychicky náročné toulat se po nocích sám po místních loukách. (Zejména proto, že nás otec nechával pravidelně v sobotu dlouho vzhůru, abychom se mohli dívat na hororové filmy, a moje nadměrně aktivní představivost viděla upíra v každém stínu.) Jednou jsem prověřoval cukrový nátěr na jednom velkém jasanu, když se přímo nade mnou rozhodl zavřískat puštík obecný. Přestože jsem věděl, že je to sova, měl jsem velký problém odolat pokušení sprintovat rovnou zpátky domů

a srdce mi v hrudníku přestalo zběsile bušit až po dobrých deseti minutách.

Existuje alternativní a pohodlnější způsob jak přitahovat můry: světelná past. Kniha *Studying Insects* vysvětlovala princip: můry přitahuje svit svíčky i jakýchkoli jiných světelných zdrojů. Tento druh pastí na můry se tedy skládá z jasného světla zavěšeného nad nádobou, tak trochu jako u pastí na humry. Můry jsou přitahovány ke světlu, narazí do něj a spadnou trychtýřem do velké tmavé nádoby obvykle naplněné kartony od vajíček, na nichž podle všeho rády sedají. To znělo mnohem méně komplikovaně a méně děsivě než noční plahočení se po okolí s kbelíkem melasy, a tak jsem se rozhodl to vyzkoušet. Provizorně jsem si připevnil 100wattovou žárovku nad trychtýř vyrobený z kartonu, rozsvítil, než jsem si šel lehnout, a dychtivě čekal na ráno. Pelášil jsem dolů s prvním rozbřeskem, abych zkontroloval svůj úlovek. Zklamání: nic až na pár vos a jednu droboučkou mūru. Zkoušel jsem to několik týdnů, ale s pramalým úspěchem. Po troše zkoumání jsem zjistil, že ultrafialové světlo je pro nalákání mūr vhodnější. Matka náhodou měla celkem ošklivou a staromódní tepelnou lampu používanou na léčbu svalových zranění, kterou vlastnila už od doby svého vysokoškolského studia tělesné výchovy. Připomínala obrovskou lampu Anglepoise, ale se dvěma velmi luxusními žárovkami, z nichž jedna vydávala infračervené světlo a ta druhá ultrafialové světlo. Dodnes nemám tušení, proč se někdo domníval, že je dobrý nápad dodávat zraněným částem těla spolu se sálavým teplem veselé snědé opálení. Pravděpodobně se toho tehdy o rakovině kůže ještě moc nevědělo. Nikdy jsem neviděl, že by matka lampu používala (což bylo pravděpodobně dobře), a usoudil jsem, že jí nebude vadit,

když lampu ve jménu vědeckého výzkumu zabavím. Jediným problémem bylo, že ultrafialovou zářivku nešlo zapnout bez zahřívacího prvku. Nenechal jsem se odradit, provizorně jsem umístil obě žárovky nad svou past z kartonu a nechal je celou noc zapnuté. Druhý den ráno jsem sešel dolů, abych zjistil ne zcela jednoznačný úspěch. UV lampa přilákala spoustu mūr, které ale zahřívací lampa bohužel uškvařila, takže moje past na mūry byla plná zuhelnatělých mūrích těl. To jsem tak úplně nechtěl. Frustrovaný jsem se pokusil udělat k lampám nové elektrické vedení, abych žárovky oddělil. Myslím, že jsem v té době ve škole ještě neměl fyziku (bylo mi asi devět let), takže tento pokus nevyhnutelně neměl šanci na úspěch. Když jsem zapnul upravené světlo, kde byla tentokrát k vypínači připojená pouze UV lampa, ozvala se hlasitá rána. UV lampa se roztříštila. Sestavil jsem znovu matčinu lampu do původní podoby a vrátil ji zpátky do skříně v naději, že si toho matka nikdy nevšimne. Samozřejmě si toho všimla. Až mnoho let nato jsem si našetřil dost peněz, abych si mohl koupit pořádnou Robinsonovu past na mūry. (Mimochodem naprosto úžasný přístroj, který ozařuje celé okolí tajuplným světlem a přitahuje mūry na kilometry daleko.) Mezitím se moje sbírka mūr rozrůstala docela pomalu.

Nebyl jsem si toho tehdy vědom, ale moje dětství probíhalo ve stejnou dobu jako katastrofické období v dějinách britského venkova, minimálně z pohledu motýla nebo čmeláka. Shropshire může působit idylicky, to je ale klamné zdání. Byla to a stále je poměrně venkovská, zelená a přívětivá část Británie, není to ale ráj pro divoká zvířata, jako kdysi možná býval. Přestěhoval jsem se tam v roce 1972 a studovat na univerzitu jsem odešel v roce 1984. O víkendech jsem s kamarády často chodil ke kanálu Shropshire Union (splavný

vodní kanál, *pozn. překl.*). Byla to zhruba tříkilometrová procházka krajinou a cestou jsme v křovinách hledali ptačí hnízda. Na začátku jsme museli překonat patnáct pozemků, každý ohrazený živým plotem. Než jsem odcházel na univerzitu, znamenala tato procházka přejít pouze jeden pozemek – rozlehlé pole. Živé ploty, v nichž jsem hledával ptačí hnízda, jeden po druhém mizely. Větší část samotného kanálu byla zakryta, zavezena ornicí a stala se součástí obdělávané plochy. Tam, kde kdysi mohli čmeláci najít ostružiny v křovinách, petrklíče na okrajích živých plotů a čistec bahenní na březích kanálu, se táhly jen lány obilí, monokultura rozprostírající se krajinou. Takové změny nastaly téměř všude v Británii a přehnaly se i západní Evropou.

Tyto změny odstartovaly poklesy počtů a v některých případech i vyhynutí mnoha druhů živočichů a náš venkov je kvůli nim mnohem chudším místem. Bitva ale ještě není prohraná. Pomalu, nesměle začínáme nacházet cesty k napravení škod. Vědecké studie odhalují, jak nejlépe zkombinovat výnosné zemědělství s péčí o venkov. Farmáři mají k dispozici celou řadu dotací na pomoc s podporou divoké přírody. Britové chovají příznačnou a jedinečnou lásku k venkovu, zvířatům a rostlinám, jež ho obývají, a vzedmula se ohromná vlna podpory na jeho záchranu. Abych se na ni napojil, založil jsem v roce 2006 Bumblebee Conservation Trust (Nadaci na ochranu čmeláků), dobročinnou organizaci zasvěcenou záchraně našich čmeláků, a této organizaci se k mé velké radosti daří. V současnosti má více než 8 000 přispívajících členů po celé Británii od Kentu přes Pembrokeshire až po Caithness. Většina naší divoké přírody se dosud drží a s naší pomocí se může zotavit. Někdy se

dokonce mohou vrátit druhy, jež předtím zcela zmizely. Ale to je už téma první kapitoly...

1.

Čmelák pruhovaný

V sedmdesátých letech devatenáctého století novozélandští farmáři zjistili, že jetel luční, který si dovezli z Británie jako píci pro koně a dobytek, netvoří příliš mnoho semen. V důsledku toho museli s nemalými náklady neustále dovážet další a další osivo z Evropy, místo aby si sbírali a vysévali vlastní. Jeden soudce jménem R. W. Fereday nakonec odhalil příčinu tohoto problému. Fereday emigroval na Nový Zéland v roce 1869 a kromě své právnické praxe byl nadšený entomolog s konkrétním zájmem o malé můry. Právě Fereday si při pobytu na farmě patřící jeho bratrovi uvědomil, že problém spočívá v absenci čmeláků, kteří jetel normálně opylují v Británii. Problému se ujal Frank Buckland, tehdejší inspektor jejího Veličenstva pro rybolov, jehož kompetence zjevně sahaly daleko za problematiku ryb. Napsal do Anglie žádost o zaslání čmeláků jedním z parníků, které se pravidelně plavily mezi Británií a Novým Zélandem. První spíš nedomyšlený pokus o to provedl dr. Featherston, který koncem léta 1875 vykopal dvě hnízda čmeláka polního a poslal je ctihodnému Johnu Hallovi do Plymouthu na Novém Zélandu. Hnízda dorazila v lednu a všichni čmeláci byli nevyhnutelně mrtví. Čmeláci hnízda přirozeně vymírají v září a na lodi stejně nebyly žádné rostliny, na nichž by se mohli krmit, takže tento postup byl od samého začátku odsouzený k nezdaru.

O osm let později došlo k oživení této myšlenky s poněkud lepším přístupem. Pan S. G. Farr, sekretář Caterbury Acclimatisation Society (Canterburské aklimatizační společnosti), o němž více později, kontaktoval Thomase Nottidge, bankéře z Maidstonu v Kentu, s žádostí o zaslání dalších čmeláků. (Požádali ho také o několik ježků, když už se tím bude zabývat.) Na podzim roku 1884 tedy Nottidge nabídl peněžitou odměnu zemědělským dělníkům za každou hibernující čmeláčí královnu, kterou se jim podaří najít. Ruční kopání, čištění a rozšiřování příkopů byla běžná podzimní a zimní práce na zemědělských farmách, když neměli pro zemědělské dělníky žádnou jinou práci, a tito dělníci často vykopali baculaté hibernující čmeláčí královny, což naznačovalo, že královny obzvláště rády přezimují v březích příkopů. Výsledkem bylo nalezení celkem 282 čmeláčích královen a jejich naložení na parník *Tongariro*, jeden z prvních, který byl postavený s chladicí jednotkou. To bylo zásadně důležité, protože čmeláčí královny by se jinak při překračování rovníku příliš zahřály, probudily by se a rychle zemřely. *Tongariro* vyjel z Londýna v prosinci 1884 a dorazil do Christchurch 8. ledna 1885 (na Novém Zélandu vrchol léta). Při zahřátí se ukázalo, že osmačtyřicet královen je stále naživu. Byly nakrmeny a odlétly. Ještě tentýž rok v lednu byla odeslána další dodávka 260 královen na sesterské lodi *Aorangi* a na Nový Zéland dorazila 5. února. V ní zůstalo naživu devětačtyřicet královen a byly vypuštěny do přírody.

Nemáme tušení, ke kterému druhu těchto devadesát sedm královen patřilo nebo kolik jich přežilo dost dlouho na to, aby si vybudovaly hnízdo a vyvedly potomstvo. Víme ale, že některým se v novém domově dařilo, protože v létě 1886 byli čmeláci spatřeni až

sto padesát kilometrů daleko od Christchurch. Do roku 1892 se čmeláci v některých oblastech natolik rozšířili, že se chovatelé včel obávali, aby se z nich nestali škůdci.

Britským čmelákům se na Novém Zélandu daří dodnes. Na své dlouhé plavbě lodí za sebou také nechali četné choroby a parazity, kteří na ně útočí v jejich původní domovině, což jim pravděpodobně výrazně pomohlo. Druhy, které přežily, jsou zvláštním výběrem. Dalo by se očekávat, že to budou nejběžnější kentské druhy, ale buď naše nejběžnější druhy nebyly součástí dodávek, nebo se jim nepodařilo přežít. Čtyři druhy, jež v současnosti na Novém Zélandu žijí, jsou čmelák zemní, čmelák zahradní, čmelák humenní a čmelák pruhovaný. Z nich je zdaleka nejrozšířenější čmelák zemní – jsou všude od zahrad a parků v Christchurchi až po velkolepé fjordy v Milford Sound, kde jsem je viděl krmit se na květech gigantického novozélandského lnu. Nejméně rozšířený je čmelák pruhovaný, ale pokud víte, kde hledat, stále ho můžete najít uprostřed Jižního ostrova.

Dvěma z těchto druhů se bohužel nedaří tak dobře ve Spojeném království. Čmelák humenní býval kdysi známý jako „velký zahradní čmelák“, protože byl běžně k vidění v zahradách po celé Anglii. V současné době je čmelák humenní stále vzácnějším živočichem, jehož je možné nalézt pouze na několika místech v East Midlands a East Anglia. Čmelák pruhovaný dopadl ještě hůř. Před sto lety byli běžní na jihu a východě Anglie, ale během druhé poloviny dvacátého století jejich počty prudce klesaly. V osmdesátých letech už byli známí jenom na pár místech a tyto populace jedna po druhé zmizely. Poslední jedinec byl uloven poblíž Dungeness v roce 1988. Spadl do

zemní pasti používané na sledování brouků a utopil se. Od té doby je nikdo neviděl.

Nepochybně přijdete na to, proč tito živočichové zmizeli. Odehrálo se to v době, kdy jsem vyrůstal. Když jsem se v roce 1965 narodil, byl čmelák pruhovaný stále ještě celkem rozšířený, i když ne tak daleko na sever a západ, jako leží Shropshire. Než jsem šel v roce 1984 na univerzitu, byl téměř vyhynulý. Než úplně zmizeli, nikdy jsem žádného neviděl.

Tohle je důvod: může za to Adolf Hitler. Abych byl úplně spravedlivý, nebyla to tak úplně jeho chyba, ale musí nést část viny. Před sto lety nebylo zemědělství mechanizované a bez mechanizace byla pole spíš malá. Zemědělci se spoléhali na sílu koní, koně milují jetel a další zemědělská zvířata potřebují píci na zimu, takže většina zemědělců měla louky a pastviny, jež byly trvalou součástí farem, jednou nebo dvakrát ročně se sekaly a v mírnějších zimních měsících někdy trochu spásaly. Nebyla k dispozici žádná umělá hnojiva, takže kromě trochy zvířecího trusu nebyly louky hnojené. V půdách luk s nízkým obsahem živin se dařilo divokým květinám, obzvláště těm se symbiotickými kořenovými bakteriemi, jež dokázaly chytat dusík ze vzduchu a nepotřebovaly tudíž půdu bohatou na živiny. Hlavní čeledí rostlin, které toto dokáží, jsou bobovité: vikve a jetele (a také náš zahradní hrášek a fazole). Včely a čmeláci všechny tyto rostliny milují.

Zemědělské plodiny potřebují úrodnou půdu. Tradičním způsobem udržování živin v půdě byla rotace plodin na pozemcích. Po mnoho staletí používali evropští zemědělci systém tříletého střídání žita nebo pšenice, poté ovsa nebo ječmene a třetí rok se pole nechávalo ležet ladem. V osmnáctém století britský odborník na

zemědělství Charles Townshend prosazoval čtyřletou rotaci s používáním pšenice, tuřínu, ječmene a jetele. Dusík zachycený v půdě jetelem oživil plodnost půdy na následující roky a zvýšil tak výnosy. Toto schéma se hojně používalo. Představte si tedy Británii před sto lety – mozaiku malých polí, obiloviny a kořenové plodiny promísené s plochami jetele a trvalé luční porosty. Žádná umělá hnojiva, žádné pesticidy. Spousta a spousta šťastných včel a čmeláků.

Pak se posuňte o pár let dopředu. Spalovací motor traktorů začal touto dobou zemědělcům poskytovat alternativu ke koním. Prudce rostoucí automobilový průmysl vyžadoval palivo a petrochemický průmysl, jenž rostl v jeho těsném závěsu, umožnil syntetizovat levná hnojiva na bázi dusíku. Ta výrazně zvýšila úrodu zemědělských plodin a odstranila potřebu rotace, takže se upustilo od jetelových polí. Kromě toho už nebyli potřeba koně, takže ani jetel na jejich krmení.

Alternativním přístupem k zajištění zimního krmení pro dobytek je silážování. Zatímco seno vyžaduje pro sklizeň suché období, což znamená, že vlhká léta mohou být pro zemědělce závislé na seně jakožto krmivu pro zvířata katastrofou, trávu na siláž je možné sekat, i když je mokrá. S přidavkem levných hnojiv roste tráva na loukách mnohem rychleji, a tak je možné ji sekat na siláž mnohokrát během jara a léta a zajistit tak větší a spolehlivější zásoby krmení na zimu. Nešťastným vedlejším účinkem je, že přidávání hnojiv na luční porosty rychle vede k vymizení většiny divokých lučních květů. Jetel a další bobovité, které byly oblíbené kvůli své schopnosti fixovat dusík v půdě, ztrácejí svou výhodu, když se dusík do půdy dodává uměle, a nedokáží soupeřit s rychle rostoucími travinami.

Nic z toho nezní dobře pro včely ani čmeláky, protože čím méně jetelem osetých ploch, lučin a pastvin, tím méně květin. Takže co s tím má společného Hitler? Do začátku druhé světové války se zemědělství ve Spojeném království sice měnilo, ale jen pomalu. Byly k dispozici techniky pro pěstování více jídla – traktory, hnojiva, siláž –, ale zemědělci obvykle bývají tradicionalisté, srdcaři a často farmaří tak, jak to dělali jejich předci. Neexistoval žádný velký tlak na změny. Pak se v roce 1940 Británie ocitla v izolaci. Z kontinentální Evropy nebylo možné dovážet žádné jídlo. Dodávky zpoza Atlantiku představovaly riziko, protože lodním konvojům způsobovaly těžké ztráty ponorky. Před válkou Británie každoročně dovážela přibližně 55 milionů tun jídla. Schopnost zajistit dostatek potravy pro naši hojnou populaci žijící na našem malém a přelidněném ostrově najednou nabyla zásadní důležitosti. V důsledku toho vláda spustila kampaň „Dig for Victory“ (Kopejte pro vítězství) vyzývající všechny, aby rozryli své trávníky a pěstovali co nejvíc jídla. Současně se farmáři vybízeli k používání všech dostupných prostředků k maximalizaci produkce potravin. Plochy půdy, jež byly dřív považovány za příliš malé na to, aby se jimi někdo zaobíral, se zoraly a osely polními plodinami, živé ploty se vysekaly, mokřiny vysušily. Mezi roky 1939 a 1945 se plochy půdy používané pro pěstování potravin rozrostly o 80 procent.

Z pohledu čmeláka vedlo válečné období k některým dalším nešťastným událostem. Chemikálie s komplikovaným názvem dichlordifenyiltrichloretan (obvykle známá jako DDT) byla poprvé vyrobena v roce 1874, ale její obrovská jedovatost pro hmyz vyšla najevo až v roce 1939, kdy Spojenci za druhé světové války zoufale hledali chemikálie, jež by jim pomohly v boji s komáry šířícími malárii

a tyfus mezi vojáky v jednotkách bojujících v Asii. Do roku 1945 se DDT stalo dostupným a velmi levným zemědělským insekticidem. Teprve za dalších dvacet let začalo být zřejmé jeho dlouhodobé přetrvávání a devastující účinky na životní prostředí. Výzkumy chemických bojových látek (nervových plynů) za druhé světové války v Německu vedly k vývoji celé řady organofosfátových chemikálií, jež se prokázaly jako vysoce toxické i pro hmyz. I ty začaly být krátce po válce k dispozici zemědělcům a poskytovaly jim stále se rozšiřující arzenál značně odporných směsí na boj s hmyzími škůdci.

Politika zavedená ke zvýšení produkce potravin pokračovala i po skončení války. Přídělový systém na potraviny skončil v roce 1954, ale zemědělci dostávali finanční pobídky na zvyšování produkce až do devadesátých let. V průběhu padesátiletého období jsme tedy zničili téměř všechny květnaté lokality ve Spojeném království a zmizelo 98 procent našich nížinných luk a pastvin. Čmelák pruhovaný vymřel, protože prostředí, v němž kdysi žil, zmizelo. Nebyl až tak náročný, jen zkrátka potřeboval květiny, na nichž by se mohl živit. Žádné květy rovná se žádné včely a čmeláci. Není to žádná velká věda.

Naštěstí pro čmeláka pruhovaného neměl Hitler stejný vliv na Novém Zélandu. Je tak trochu ironie, že tento druh v současnosti přežívá na pastvinách bohatých na jetel, které na Novém Zélandu zakládali lidé mýcením hustých původních lesů, jež by pro čmeláky byly zcela nevyhovující, zatímco v jeho původní domovině jsme se věnovali ničení jeho stanovišť. Zatímco je čmelák pruhovaný pryč, odehrálo se v Británii mnoho změn. Ale v 80. a 90. letech začínalo být už příliš zřejmé, že většina naší divoké přírody je na rychlém ústupu a že to, co provádíme s venkovem, nemůže být

z dlouhodobého hlediska udržitelné. Farmy potřebují květiny na podporu včel a čmeláků, kteří opylují zemědělské plodiny, a potřebují dravé brouky, vosy a mouchy požírající škůdce, kteří likvidují úrodu. Takže byly zavedeny plány na finanční dotace zemědělcům na podporu divoké přírody na jejich pozemcích. Farmáři mohou dnes získat dotace na opětný výsev přírodních luk a novou výsadbu živých plotů, za jejichž likvidaci byli před třiceti lety placeni. Je možné, že už jsme na cestě ke zlepšení stavu. Ale jestliže se britská divoká příroda začíná velmi pomalu zotavovat, zcela jistě jí to půjde lépe s naší pomocí. Přítomnost britského čmeláka pruhovaného na Novém Zélandu znamená jedinečnou a vzrušující příležitost trochu podpořit naši těžce zkoušenou přírodu a zafungovat jako vlajková loď pro snahy o záchranu včel, čmeláků a květin. Proč je nedovést z Nového Zélandu zpátky? Mohli by znovu v britské krajině bzučet čmeláci pruhovaní?

Jednou ze zřejmých překážek je, že o tomto živočichovi nemáme mnoho informací. Než čmelák pruhovaný ve Spojeném království vyhynul, žádné podstatné studie o něm neexistovaly. Nemělo by cenu je vozit zpátky a pak sledovat, jak vymírají z úplně stejného důvodu, z jakého vyhynuli původně. Potřebovali bychom si být jisti, že je zde nyní dostatek těch správných květin, na nichž by se mohli krmit. O květinách, jimž dává přednost, však máme nedostatek informací.

A tak jsem se v lednu 2003 s kamarádem a kolegou Mickem Hanleyem ocitl na Novém Zélandu a hledali jsme čmeláky pruhované. Mick je podsaditý, zrzavý milovník piva z Black Country, který se ve své doktorské práci věnoval slimákům (on jim eufemisticky říká „býložraví požírači semenáčků“, ale byla u toho